
Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Способи захисту корпоративних прав

Олеся Лукомська

начальник відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС

Процесуальні особливості

- ✓ недопустимість розгляду корпоративних спорів у порядку спрощеного провадження (*постанова КГС ВС у справі № 925/1476/17*)
- ✓ процесуальне правонаступництво у корпоративному спорі (*постанова КГС ВС у справі № 920/1245/16*)
- ✓ мирова угода у спорі про визнання недійсним рішення загальних зборів ТОВ (*постанова КГС ВС у справі № 910/19401/17*)
- ✓ недопустимість перекладення на сторону обов'язку доказати певний факт або спростувати його у спорі про визнання удаваним договору дарування частки у статутному капіталі ТОВ в умовах, коли такий обов'язок об'єктивно спроможна виконати лише інша сторона (*постанова КГС ВС у справі № 910/19473/17*)

Підстава для захисту корпоративних прав – порушення, невизнання, оспорювання корпоративних прав

✓ згідно з положеннями статей 2, 4, 5 ГПК України, статей 15, 16 ЦК України підставою для захисту цивільного права чи охоронюваного законом інтересу є його порушення, невизнання чи оспорення. Отож задоволення судом позову можливе лише за умови доведення позивачем відповідно до вимог процесуального законодавства обставин щодо наявності у нього відповідного права (охоронюваного законом інтересу), а також порушення (невизнання, оспорення) зазначеного права відповідачем з урахуванням належності обраного способу судового захисту.

постанови КГС ВС у справах № 910/2062/18, №910/5021/18, №916/2581/17, №916/2563/16, № 927/699/17, № 916/375/17, №916/4139/15, № 910/22291/16, № 927/265/17, №916/1553/17, № 910/20357/16

Захисту підлягає тільки порушене право

- ✓ правовою підставою для звернення до господарського суду є захист порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів (ст. 1 ГПК України), право на позов у особи виникає після порушення відповідачем її права, тобто захисту підлягає вже порушене право, а не те, яке може бути порушено у майбутньому і щодо якого невідомо, буде воно порушено чи ні.

постанови КГС ВС у справах №910/21160/16, №
908/2027/16

«Виправдане очікування», «законне очікування»

- ✓ право власності може бути "існуючим майном" або коштами, включаючи позови, для задоволення яких позивач може обґрунтовувати їх принаймні "виправданими очікуваннями" щодо отримання можливості ефективного використання права власності.
- ✓ у межах вироблених ЄСПЛ підходів до тлумачення поняття "майно", а саме в контексті ст.1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це поняття охоплює як "наявне майно", так і активи, включаючи право вимоги, з посиланням на які заявник може стверджувати, що він має принаймні законні очікування щодо ефективного здійснення свого "права власності"

постанови КГС ВС у справах №910/3350/18, №
908/1027/17

Вибір способу захисту

- ✓ особа, яка звертається до господарського суду з позовом, самостійно обирає спосіб захисту, визначає відповідача, предмет та підстави позову та зазначає у позовній заяві, яке її право чи охоронюваний законом інтерес порушено особою, до якої пред'явлено позов
- ✓ водночас особа, права якої порушено, може скористатися не будь-яким, а конкретним способом захисту свого права. Під способами захисту суб'єктивних цивільних прав розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких проводиться поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на порушника.
- ✓ спосіб захисту втілює безпосередню мету, якої прагне досягти суб'єкт захисту (позивач), вважаючи, що таким чином буде припинено порушення (чи оспорювання) його прав, він компенсує витрати, що виникли у зв'язку з порушенням його прав, або в інший спосіб нівелює негативні наслідки порушення його прав

постанови КГС ВС у справах №910/15792/14,
№906/724/17, №925/715/17, № 920/622/18

Визнання недійсним vs скасування

- ✓ чинним законодавством не передбачено одночасне визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів товариства, такі вимоги за своєю правовою суттю є альтернативними, оскільки мають різні правові наслідки, зокрема, через різницю у часі дії такого акту
- ✓ у разі визнання акта недійсним у суду немає потреби скасовувати його, оскільки визнання його недійсним означає, що він не породив правових наслідків із дня його вчинення. Скасування ж акта означає втрату чинності таким актом з моменту набрання чинності відповідним судовим рішенням

постанови КГС ВС у справах № 916/2386/17, №925/715/17

Неналежний спосіб захисту

- ✓ при вирішенні корпоративних спорів судам необхідно звернути увагу на неможливість застосування таких способів захисту прав та законних інтересів осіб, не передбачених чинним законодавством, зокрема ст.16 ЦК України та ст.20 ГК України, та не впливають із положень законодавства.
- ✓ у зв'язку з цим не підлягають задоволенню вимоги про визнання річних загальних зборів ПАТ такими, що не відбулись, оскільки предмет позову не відповідає встановленим законом способам захисту прав та інтересів особи та не призводить до поновлення порушених прав та інтересів позивача, тому не є ефективним засобу захисту, не забезпечує захисту та відновлення прав позивача.

постанова КГС ВС у справі №925/715/17

Неналежний спосіб захисту

✓ відповідачем у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів є господарське товариство, а не його окремі учасники (акціонери), оскільки відповідне рішення є результатом волевиявлення не окремого учасника, а загальних зборів учасників як органу товариства. Законодавство не передбачає захисту прав та законних інтересів господарського товариства у спосіб визнання недійсним свого ж рішення.

постанова КГС ВС у справі №905/691/18

Неналежний спосіб захисту

✓ обраний позивачем спосіб забезпечення у вигляді зупинення рішення загальних зборів та зупинення дії статуту відповідача є неналежним, оскільки ніяким чином не забезпечує виконання у подальшому судового рішення у випадку задоволення позову, а також не може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів позивача у цій справі.

постанова КГС ВС у справі №920/622/18

Неналежний спосіб захисту

- ✓ вимога позивача, заявлена до ТОВ про відновлення юридичного становища як учасника ТОВ, є абстрактною, не має конкретного виразу та не призведе до відновлення порушеного права позивача, оскільки позивач набув статусу учасника ТОВ з моменту прийняття рішення загальних зборів учасників ТОВ, та яке, як встановлено судами, не визнано недійсним у судовому порядку.
- ✓ відтак, ВС вважає за необхідне зазначити, що позивачем обрано не правильний спосіб захисту, що має наслідком відмову у даному позові з заявлених підстав та за заявленими вимогами, однак дана обставина не звільняє відповідача від обов'язку повідомити орган, що провів реєстрацію, про внесення необхідних змін до державного реєстру в порядку ст. 7 Закону України "Про господарські товариства"

постанова КГС ВС у справі №910/11751/16

Неналежний спосіб захисту

✓ обраний позивачем у спірних правовідносинах спосіб захисту у вигляді визнання права власності на частку у статутному капіталі товариства не можна вважати ефективним, оскільки такий спосіб захисту не призведе до поновлення прав позивача, зважаючи на існування чинного наказу Міністерства юстиції України про скасування реєстраційних дій, а також з огляду на наявність судових проваджень у справах про визнання недійсними рішень загальних зборів про зміну складу учасників товариства, а також визнання недійсними договору купівлі-продажу часток у статутному капіталі товариства

постанова КГС ВС у справі №910/605/18

Баланс інтересів під час визнання недійсними рішень загальних зборів

- ✓ визнаватися недійсними мають лише ті рішення оспорюваних загальних зборів, якими порушено корпоративні права, як це визначається позивачем
- ✓ визнання недійсними рішень загальних зборів повністю, захищаючи порушені корпоративні права одного учасника товариства, зачіпає корпоративні права інших учасників, відповідно порушує баланс інтересів учасників спору, має наслідком непропорційність втручання у правовідносини сторін та фактично є втручанням у господарську діяльність товариства

постанови КГС ВС у справах № 922/1671/16, № 904/9495/16

Недопустимість втручання кредиторів у діяльність товариства

- ✓ кредитор (банк) не є особою, уповноваженою вимагати в судовому порядку зобов'язати боржника (акціонерне товариство) здійснити переведення емітованих ним простих іменних акцій в бездокументарну форму, оскільки такі повноваження не передбачені законодавством
- ✓ обраний спосіб захисту не відповідає змісту порушеного права позивача та характеру правопорушення.

постанова КГС ВС у справі № 909/743/16

Зобов'язання АТ скликати річні загальні збори

- ✓ порушення акціонерним товариством встановленого ст. 32 Закону України "Про акціонерні товариство" терміну скликання та проведення річних загальних зборів не має наслідком звільнення товариства від проведення зазначених зборів за результатами звітного року
- ✓ володіння позивачем кількістю акцій, яка є недостатньою для самостійного скликання загальних зборів, не є підставою для відмови у захисті його права на участь в управлінні акціонерним товариством, порушеного ухиленням товариства від виконання встановленого законом обов'язку щодо

постанова КГС ВС у справі № 926/2301/17

Захист прав юридичної особи її учасником (акціонером, членом)

- ✓ правове регулювання ст.54 ГПК України поширюється на випадки подання позову про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою. Тобто на підставі наведеної процесуальної норми власник (учасник, акціонер) може звернутися до суду в інтересах юридичної особи саме із зазначеним позовом. З іншими позовами в інтересах юридичної особи власник (учасник, акціонер) може звернутися лише у разі наявності підстав, прямо передбачених відповідними законодавчими нормами.
- ✓ положеннями чинного законодавства не передбачено звернення учасника (засновника, акціонера, члена) юридичної особи до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів цієї особи поза відносинами представництва, окрім позовів про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою

постанови КГС ВС у справах № 904/4669/18, 904/4654/18

Повернення корпоративних прав

- ✓ повернення корпоративних прав продавцю у зв'язку з розірванням договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ можливе, зокрема шляхом визнання недійсними рішень загальних зборів в частині виключення позивача зі складу учасників товариства та застосування механізму поновлення у цих корпоративних правовідносинах позивача, виходячи з приписів чинного законодавства, яким врегульовані правовідносини набуття, припинення корпоративних прав та їх реєстрації

постанова КГС ВС у справі № 910/23355/17

Повернення корпоративних прав

✓ оскільки договір купівлі-продажу (відступлення) частки у статутному капіталі товариства розірвано, рішення загальних зборів учасників ТОВ (про зміну складу учасників) підлягає визнанню недійсним з метою захисту та відновлення прав позивача у заявлений ним спосіб.

постанови КГС ВС у справах № 923/1106/16, № 922/2810/17

Визнання укладеним договору про обов'язковий викуп акцій

- ✓ Частиною 2 ст.16 ЦК України передбачено перелік способів захисту цивільних прав, які мають універсальний характер та можуть застосовуватися до всіх чи більшості суб'єктивних прав. Разом з тим, законодавцем передбачено, що такий перелік не є вичерпним та надано право суду захистити цивільне право або інтерес особи іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках (ч. 3 ст. 16). Особа, законне право або інтерес якої порушено, може скористатися можливістю вибору між декількома способами захисту. Якщо спеціальні норми права визначають конкретні заходи з урахуванням специфіки порушеного права та характеру правопорушення, особа вправі скористатися такими способами захисту. Належний спосіб захисту, виходячи із застосування спеціальної норми права, повинен забезпечити ефективне використання даної норми у її практичному застосуванні - гарантувати особі спосіб відновлення порушеного права або ~~можливості отримання цого відповідного відшкодування~~

постанова КГС ВС у справі №902/790/16

Визнання договору недійсним

- ✓ нездійснення розрахунків між сторонами оспорюваного договору не тягне за собою правових наслідків у вигляді визнання правочину недійсним. У такому разі заінтересована сторона має право вимагати розірвання договору або застосування інших передбачених законом наслідків, а не визнання правочину недійсним.

постанова КГС ВС у справі № 920/1144/17

Визнання договору недійсним

✓ оскільки довіреність, на підставі якої діяла особа позивачем не видавалась, в момент підписання особа не мала відповідних повноважень на підписання оспорюваного правочину, такий правочин не відповідає вимогам чинного законодавства, дії направлені на підписання договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі товариства були вчинені особою за відсутності повноважень на їх вчинення. Відтак, в продавця не було дійсного волевиявлення на відчуження своїх корпоративних прав.

постанова КГС ВС у справі №907/651/17

Захист права учасника на отримання дивідендів

- ✓ право акціонера на отримання затверджених товариством дивідендів у строки зазначені у рішенні загальних зборів акціонерів є безумовним
- ✓ учасник, який вийшов з ТОВ, має право на отримання дивідендів, затверджених до моменту його виходу
- ✓ виплата вартості частини майна при виході учасника з ТОВ не є підставою для відмови у виплаті затверджених дивідендів

Постанови КГС ВС у справах № 910/11316/17, № 10/8399/17, № 908/660/17, № 908/1027/17

Захист права акціонера/учасника на проведення аудиту

- ✓ право учасника товариства (акціонера, який володіє 10% акцій) вимагати проведення аудиту не залежить від бажання самого товариства або його посадових осіб чи від доцільності проведення такої перевірки
- ✓ обов'язок товариства забезпечити аудитору можливість проведення перевірки виникає в силу прямої вказівки закону

Захист переважного права купівлі частки

✓ Згідно з ч.4 ст.362 ЦК України у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Наведена норма застосовується за аналогією до випадків порушення переважного права учасника ТОВ (ТДВ) на купівлю частки у статутному капіталі. При цьому судам слід мати на увазі, що ця норма застосовується до відповідних позовів учасників товариства лише з обмеженнями, передбаченими нею.

постанова КГС ВС у справі №922/1671/16

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Дякую за увагу!

